

บทที่ 1

บทนำ

สภาพและความเป็นมาของปัญหา

การดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกคนตกอยู่ในสภาวะของสังคมการเมือง มวลมนุษยชาติมีประเทศ มีรัฐ มีผู้ปกครอง การใช้ชีวิตอยู่ของมนุษย์จะต้องใช้ชีวิตร่วมกันภายใต้สังคมการเมือง ไม่ว่าจะรวมตัวของมนุษย์เป็นสังคมจะเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ หรือความสมัครใจตกลงยินยอมรวมตัวอยู่ด้วยกันเป็นสังคมก็ตาม แต่การที่มนุษย์ได้รวมตัวกันเป็นสังคมขึ้นมานั้นก็มิใช่มุ่งหมายเพื่อประโยชน์ร่วมกันในการดำรงชีวิตและใช้ชีวิตที่สงบสุข สามารถแสวงหาความสุขสบายร่วมกันได้มากที่สุด ได้รับการปกป้องและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ทุกคน รัฐเกิดขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ให้มนุษย์ทุกคนได้รับประโยชน์ดังกล่าว

ในสังคมการเมืองปัจจุบัน ประเด็นเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชนนั้น เป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจและมีการถกเถียงกันมาก ทั้งนี้ก็เพราะการที่มนุษย์เข้ามาใช้ชีวิตอยู่ภายใต้สังคมการเมือง ยอมตกเข้ามาอยู่ภายใต้อำนาจรัฐ ภายใต้อำนาจของผู้ปกครอง ก็เพื่อให้รัฐเป็นผู้คุ้มครองปกป้องสิทธิเสรีภาพ เพื่อประโยชน์สุขร่วมกันอย่างสูงสุด มิได้เข้ามาอยู่เพื่อให้รัฐหรือ ผู้ปกครอง ริดรอน สิทธิเสรีภาพ แต่กระนั้นก็ตามขอบเขตความชัดเจนในเรื่องสิทธิเสรีภาพที่ถกเถียงกันอยู่นี้ ก็ยังมีความแตกต่างกันอยู่มากในแต่ละสังคมการเมือง ดังเช่น กลุ่มประเทศสังคมนิยมแบบคอมมิวนิสต์นั้น ตีความหมายคำว่า “สิทธิ” หมายถึง การที่บุคคลเลือกกระทำการใดๆ ได้ทั้งสิ้นเพื่อประโยชน์ของชนชั้นกรรมาชีพ และ “เสรีภาพ” หมายถึงการปลอดจากการแทรกแซง โดยชนชั้นนายทุน ซึ่งเป็นการให้ความหมายสิทธิเสรีภาพ ที่แตกต่างไปจากกลุ่มประเทศเสรีนิยม¹ ในขณะที่สังคมประชาธิปไตย ให้ความสำคัญต่อสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคล ให้

¹ วิษณุ เครืองาม ,กฎหมายรัฐธรรมนูญ (กรุงเทพมหานคร:ธีรานุสรณ์การพิมพ์, 2521),หน้า 201, อ้างถึงใน สุพิศ ปราณีตพลกรัง, “การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหาโดยองค์การตุลาการในชั้นก่อนการพิจารณา:ศึกษาเปรียบเทียบกรณีไทยและสหรัฐอเมริกา,”

ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากประเทศตะวันตก ดังนั้นประเด็นในเรื่องของสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคล ย่อมจะต้องได้รับการคุ้มครองเช่นเดียวกัน การที่ประชาชนชาวไทยยอมตกอยู่ภายใต้การปกครอง ของผู้ปกครองประเทศ ก็เพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของชนในชาติ เพื่อประโยชน์ ในการปกป้องและ คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของชาวไทยทุกคน มิใช่ให้ผู้ปกครองมาใช้อำนาจละเมิด ริดรอนสิทธิเสรีภาพ ของประชาชนชาวไทย

การปกป้องและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดย รัฐ หรือผู้ปกครองนั้น ก็คือ การที่เมื่อประชาชนคนหนึ่งถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพอันก่อให้เกิดผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อย ของสังคมส่วนรวม หรือเกิดกรณีพิพาทในเรื่องสิทธิเสรีภาพนี้ รัฐจะต้องเป็นผู้เข้าไปพิจารณาและ ตัดสินลงโทษผู้ละเมิดนั้น เพื่อเป็นการป้องกันมิให้สุจริตชนถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพส่วนตัว และใน ขณะเดียวกันรัฐก็จะต้องเป็นผู้คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำการละเมิดสิทธิ เสรีภาพผู้อื่น จากการพิจารณาตัดสินคดีที่ไม่เป็นธรรม จากการลงโทษที่รุนแรงเกินกว่าความผิด ที่ได้กระทำลงไปด้วย ดังนั้น การดำเนินการในเรื่องดังกล่าวของรัฐ จึงเกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพ ของประชาชนทุกคน และทุกฝ่าย

สิ่งที่รัฐได้สร้างขึ้นมา เพื่อใช้เป็นกติกากำหนดว่า การกระทำใด หรือการละเว้นการ กระทำใด จะเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นหรือก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยในสังคมก็ คือ กฎหมาย แต่เดิมการจะบอกว่าสิ่งใดผิด สิ่งใดถูก สิ่งใดควรทำไม่ควรทำ จะใช้ความรู้สึก จารีต ประเพณีของชุมชนเป็นสิ่งที่กำหนดว่าจะอะไรผิดอะไรถูก แต่ต่อมาเมื่อวิวัฒนาการจากการอยู่ร่วมกัน ของมนุษย์ขึ้นมาเป็นรัฐที่มีรูปแบบมากขึ้น จึงได้เกิดกฎหมายขึ้น ทั้งกฎหมายที่มีลักษณะของ การบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ในรูปของประมวลกฎหมาย และรูปแบบของกฎหมายจารีต ประเพณีที่มีได้มีการบันทึกรวบรวมไว้เป็นประมวลกฎหมาย กฎหมายจึงเป็นกติกาของสังคมที่จะ บอกเราว่าสิ่งใดที่จะเป็นการละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น หรือก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อย ในสังคม เมื่อมีสิ่งที่จะบอกเราแล้วว่าสิ่งใดจะเป็นสิ่งที่ไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น หรือจะเป็น การขัดต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมส่วนรวม ก็จะต้องมีการบังคับใช้กฎหมาย (law

enforcement) ก็คือการนำตัวบทกฎหมายที่เป็นถ้อยคำอยู่ในหนังสือ หรือในราชกิจจานุเบกษา ใช้บังคับให้เกิดผลบังคับตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่รัฐได้ตรากฎหมายนั้นขึ้น² กฎหมายที่รัฐได้บัญญัติขึ้นนั้น มีทั้งกฎหมายอาญาและกฎหมายแพ่ง กฎหมายแพ่งนั้นเป็นกฎหมายที่กำหนดถึงความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนกับเอกชนด้วยกัน เป็นการตัดสินข้อพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่างเอกชน โดยที่มีได้เป็นการกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยหรือความสงบสุขของสังคมโดยส่วนรวม แต่กฎหมายอาญาจะเป็นสิ่งที่กำหนดถึงการกระทำที่จะกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมโดยส่วนรวม ไม่ว่าจะการกระทำนั้นจะกระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล หรือไม่ก็ตาม ดังเช่น การกระทำผิดตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ เป็นต้น รัฐเข้ามาบังคับใช้กฎหมายอาญาด้วยการจัดระบบให้มีการจับกุมฟ้องร้องลงโทษทางอาญาแก่ผู้กระทำผิด³

รัฐได้สร้างระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาขึ้น เพื่อทำหน้าที่ในการปกป้องและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยส่วนรวม เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยขึ้นในสังคม กระบวนการในการพิจารณาตัดสินความผิดทางอาญา มีด้วยกันหลายขั้นตอน และมีองค์กรของรัฐหลายองค์กรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการดังกล่าว นับตั้งแต่เมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้นแล้ว ตำรวจก็จะทำการสืบสวน จับกุมผู้ถูกกล่าวหาเข้าสู่กระบวนการ การสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน การพิจารณาสำนวนการสอบสวนและฟ้องคดีของพนักงานอัยการ การพิจารณาและพิพากษาคดีในศาลสถิตยุติธรรม และท้ายสุดคือการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาของราชทัณฑ์ ทุกส่วนและขั้นตอนของกระบวนการ ล้วนมีความเกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน ในสังคมการเมืองทั้งสิ้น ทั้งสิทธิเสรีภาพในการใช้ชีวิตอยู่ในสังคมของประชาชน พลเมืองโดยรวม และผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดดังกล่าว การดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จะบรรลุวัตถุประสงค์ในการสร้างความสงบสุขและการปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนหรือไม่เพียงไร ย่อมขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพและคุณภาพของการปฏิบัติงานในแต่ละส่วน และการปฏิบัติของกระบวนการทั้งหมดโดยรวม

² พงศ์ธร บุญอารีย์ , “มิติที่ 3 ในการบังคับใช้กฎหมาย (law enforcement),” เอกสารส่งเสริมวิชาการตำรวจ 29 (กุมภาพันธ์ 2536) : 19.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 22.

ในประเทศไทย การสอบสวนคดีอาญาก็เป็นขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของตำรวจ และมีความสำคัญมาก เพราะถือเป็นขั้นตอนแรกที่จะรวบรวมพยานหลักฐาน นำตัวผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการ เป็นการดำเนินงานเบื้องต้นของรัฐ

การสอบสวนเป็นขั้นตอนแรกในการที่จะรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ ของคดีที่เกิดขึ้น เพื่อนำพยานหลักฐานนั้นไปสู่การพิจารณาของพนักงานอัยการ เพื่อให้พนักงานอัยการตัดสินใจว่าจะยื่นฟ้องผู้ถูกกล่าวหาให้ศาลพิจารณาหรือไม่ และใช้พยานหลักฐานที่รวบรวมมานั้น ไปในการพิจารณาคดีของศาล

การใช้อำนาจรัฐดำเนินกิจการต่างๆ นั้น เมื่ออำนาจอยู่ในมือของเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งก็เป็นมนุษย์ธรรมดาคนหนึ่ง ซึ่งได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ต่างๆ การที่อำนาจอยู่ในมือของมนุษย์ การใช้อำนาวดังกล่าวจึงล่อแหลมต่อการลุแก่อำนาจ การใช้อำนาจหน้าที่ไปในทางมิชอบ เพื่อสนองกิเลสตัณหาของตนเอง การปกครองโดยรัฐจึงมักจะมีกลไกถ่วงดุลและตรวจสอบการใช้อำนาจ เพื่อป้องกันมิให้เกิดเหตุการณ์ดังกล่าวขึ้นได้ กระนั้นก็ตามเราก็มักจะได้ยินอยู่เสมอว่าบางครั้งการใช้อำนาจของรัฐนั้นมักจะไปริดรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนอยู่เป็นประจำ ในขั้นตอนของการสอบสวนคดีอาญาก็เช่นกัน เป็นการใช้อำนาจของรัฐในการที่จะนำตัวผู้ถูกกล่าวหาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อเป็นการพิจารณากลับกรองความผิด การสอบสวนคดีอาญาจึงเกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากที่สุด ทั้งนี้เพราะกระบวนการสอบสวนซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะต้องมีการจับกุม ควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหา การแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดเบื้องต้น และพยานหลักฐานดังกล่าวก็จะเป็นสิ่งที่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีตัดสินคดีของศาลโดยตรง ดังนั้นกระบวนการสอบสวนจึงเกี่ยวข้องโดยตรงต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ซึ่งเป็นการคุ้มครองจากการกล่าวหาโดยมิชอบ ประสิทธิภาพของการสอบสวนจะเกี่ยวข้องกับความสะดวกเรียบร้อยของสังคม อันถือได้ว่า ก็คือ สิทธิเสรีภาพของสุจริตชน ประชาชนโดยรวม หากการสอบสวนมีประสิทธิภาพ การนำตัวผู้ถูกกล่าวหาเข้าสู่กระบวนการโดยรวดเร็ว เด็ดขาดและเป็นธรรม ย่อมทำให้เกิดความเกรงกลัวต่อกฎหมายไม่กล้าที่จะกระทำความผิด ความสงบเรียบร้อยในสังคมก็เกิดขึ้น

นอกจากนี้ การบังคับใช้กฎหมายดังกล่าว ยังเกี่ยวข้องกับการใช้ “ดุลยพินิจ” ในการตัดสินใจตัดสินความผิดอีกด้วย การบังคับใช้กฎหมายอาญามีความแตกต่างกับกฎหมายแพ่ง คือ ในคดีแพ่งนั้นเป็นการใช้ดุลยพินิจ ของผู้พิพากษาที่จะเลือกตัดสินใจว่าเอกชนฝ่ายใดจะเป็นฝ่ายถูก และควรจะได้รับสิทธิหรือประโยชน์ที่ควรจะได้ แต่ในคดีอาญาเป็นการใช้ดุลยพินิจเพื่อจับกุม หรือสั่งให้ดำเนินคดีอาญาหรือพิพากษาลงโทษแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งเป็น “ดุลยพินิจ” เลือกตัดสินในระหว่างความปลอดภัยของสังคมกับเสรีภาพในร่างกาย(จำคุก)ฯลฯ ของเอกชน (ซึ่งอาจเป็นผู้กระทำผิดจริงหรือไม่ก็ได้) “กฎหมายอาญาจึงเป็นเรื่องการชั่งน้ำหนักระหว่างสิทธิของสังคมฝ่ายหนึ่ง กับสิทธิของเอกชนอีกฝ่ายหนึ่ง”⁴

การใช้อำนาจของรัฐในการบังคับใช้กฎหมายอาญา ดำเนินกิจการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกระบวนการสอบสวนคดีอาญา การใช้ดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่รัฐโดยเฉพาะอย่างยิ่งดุลยพินิจของพนักงานสอบสวนในการทำการสอบสวน จึงต้องอยู่ในความพอดีของความสงบเรียบร้อยของสังคมโดยส่วนรวม กับสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา การดำเนินการสอบสวนในฐานะเป็นกระบวนการเบื้องต้นที่สำคัญของระบบยุติธรรมทางอาญา จึงมีความล่อแหลมต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน ทั้งฝ่ายผู้ได้รับความเสียหายโดยตรง ประชาชนโดยรวม และฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดด้วย ดังเช่น บางครั้งเราอาจจะได้ยินการกล่าวถึง การที่ตำรวจใช้กำลังบังคับให้ ผู้ต้องหารับสารภาพ การจับกุมโดยไม่ฟังเหตุผลหรือคำแก้ตัวของผู้ถูกกล่าวหา หรือการวางตัวไม่เป็นกลางของพนักงานสอบสวน เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง สิ่งเหล่านี้แม้ว่าบางครั้งก็เกิดจากตัวเจ้าหน้าที่ที่บกพร่องหรือการดำเนินการโดยไม่เป็นธรรมเอง บางครั้งก็เกิดจากความไม่เข้าใจในกระบวนการ ขั้นตอนดำเนินงาน หรือไม่เข้าใจกฎหมายของประชาชนเอง หรืออาจเกิดจากกฎหมายที่ไม่เป็นธรรม แต่ไม่ว่าจะเกิดขึ้นเพราะสาเหตุใดก็ตามก็ทำให้ประชาชนโดยทั่วไปรู้สึกว่าการกำลังถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพโดยรัฐ โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยกระบวนการ ระบบการดำเนินงานของรัฐ

จากสภาพปัญหาที่กล่าวมาแล้ว ทั้งเรื่องความไม่ชัดเจนของประเด็นเรื่องสิทธิและเสรีภาพ และการถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน จากการดำเนินการของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกระบวนการสอบสวนคดีอาญาอันเป็นส่วนหนึ่งของระบบยุติธรรมทางอาญา จึงจำเป็นที่จะ

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 22.

ต้องมีการสร้างและกำหนดกรอบแนวความคิดที่ชัดเจนในเรื่องของสิทธิเสรีภาพที่เหมาะสมกับสังคมไทย และการตรวจสอบถึงกระบวนการสอบสวนของไทย ว่าไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวไทยหรือไม่ อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาและสร้างกรอบแนวความคิดที่ชัดเจนในเรื่องของสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ทั้งสิทธิเสรีภาพของฝ่ายผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญา สิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยส่วนรวม และสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด

2. ศึกษาเพื่อทราบถึงกระบวนการขั้นตอนของการสอบสวนคดีอาญาของไทยในปัจจุบันว่ามีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนแต่ละฝ่ายอย่างไรบ้างคือ

2.1 สิทธิเสรีภาพของพลเมืองโดยรวม หรือความสงบเรียบร้อยของสังคมโดยส่วนรวม

2.2 สิทธิเสรีภาพของผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญา

2.3 สิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด

3. เพื่อเสนอแนวทางในการศึกษาต่อไปถึงสาเหตุของปัญหาการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน จากการสอบสวนคดีอาญาในประเทศไทย และเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาคู่ครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสอบสวนคดีอาญา อันเป็นส่วนหนึ่งของระบบยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย

ขอบข่ายและข้อจำกัดในการศึกษา

การศึกษาถึงการสอบสวนคดีอาญา ในส่วนที่มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน จะต้องมีการกำหนดกรอบในเรื่องของ "สิทธิและเสรีภาพ" ให้ชัดเจน การศึกษาถึงเรื่องสิทธิและเสรีภาพ จำเป็นที่จะต้องนำแนวความคิดของประเทศตะวันตกอันเป็นต้นกำเนิดของแนวความคิดของประชาธิปไตยมาอ้างอิง เพื่อให้สอดคล้องกับแนวความคิดเรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตยซึ่งประเทศไทย นำมาใช้เป็นรูปแบบการปกครองประเทศ สิทธิเสรีภาพที่นำมากล่าวถึงนี้ ก็จะนำมาเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดทางอาญา คือ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสงบสุขของสังคมโดยส่วนรวม จะไม่กล่าวถึงสิทธิในทางแพ่ง ซึ่งเป็นการละเมิดต่อสิทธิส่วนตัวโดยเอกชนด้วยกันเอง มิได้มีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมโดยส่วนรวม

การศึกษาในครั้งนี้มีหน่วยในการวิเคราะห์ (unit of analysis) อยู่ที่กระบวนการสอบสวนคดีอาญาของไทยในช่วงปัจจุบัน และมีขอบเขตการศึกษาอยู่ที่การสอบสวนคดีอาญาในหน้าที่ของตำรวจเท่านั้น แม้ว่าตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จะให้อำนาจพนักงานฝ่ายปกครองมีอำนาจทำการสอบสวนได้ในจังหวัดอื่นๆ นอกจากกรุงเทพมหานคร ก็ตาม⁵ แต่ในทางปฏิบัติคดีอาญาที่เกิดขึ้นจะทำการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนของตำรวจเกือบทั้งหมด แม้ว่าการบวนการยุติธรรมทางอาญาจะมีอยู่ด้วยกันหลายขั้นตอน มีองค์กรหลายแห่งเข้ามาเกี่ยวข้อง และทุกขั้นตอน ทุกฝ่ายต่างก็มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนด้วยกันทั้งนั้น แต่การศึกษานี้ก็จะจำกัดการศึกษาอยู่เพียงขั้นตอนของการสอบสวนคดีอาญาของพนักงานสอบสวน เท่านั้น ไม่ก้าวเลยไปยังขั้นตอนของส่วนอื่นๆ

สมมติฐาน

สำหรับในการศึกษาเรื่องการสอบสวนคดีอาญา : ผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน นั้น ใช้การวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive research) ดังนั้นสมมติฐานที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้จึงเป็นสมมติฐานเชิงพรรณนา กล่าวคือ สมมติฐานโดยทั่วไปเป็นสมมติฐานที่ระบุความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตั้งแต่ 2 ตัวขึ้นไป แต่สมมติฐานเชิงพรรณนาเพียงแต่พรรณนาถึงลักษณะของปรากฏการณ์ หรือสิ่งที่ต้องการศึกษาโดยไม่ได้มีการเชื่อมโยงปรากฏการณ์หรือลักษณะของปรากฏการณ์นั้นๆ เข้ากับปรากฏการณ์อื่นๆ⁶ การศึกษาผลกระทบของการสอบสวนคดีอาญาที่มีต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน มุ่งทางด้านการพรรณนาลักษณะของการสอบสวนคดีอาญาของไทยในปัจจุบัน ว่ามีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน อย่างไรบ้าง การกำหนดสมมติฐานเชิงพรรณนานี้จะช่วยกำหนดความต้องการทางข้อมูลของการศึกษา และให้สอดคล้องกับกรอบแนวความคิดที่จะใช้ในการศึกษา ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้สมมติฐานที่ตั้งขึ้นมา ก็เพื่อประโยชน์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและอธิบายในเชิงพรรณนา โดยมีสมมติฐาน ดังนี้

1. การสอบสวนคดีอาญา มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในสังคมส่วนรวม โดยมีประสิทธิภาพในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมโดยส่วนรวม

⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 .

⁶ สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2536), หน้า 69.

2.การสอบสวนคดีอาญา มีแนวโน้มไปในทางที่วิตรอนสิทธิและเสรีภาพ ของผู้ถูกกล่าวหา ว่ากระทำความผิด

3.การสอบสวนคดีอาญา ขาดการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดทางอาญา

วิธีการศึกษา

1.ประเภทและลักษณะของการวิจัย

การศึกษาเรื่องการสอบสวนคดีอาญา:ผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน นั้น หากพิจารณาในมิติของวัตถุประสงค์ของการวิจัยแล้ว ก็จะสามารถเรียกว่าเป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive research) คือ จะเป็นการศึกษาที่มุ่งเพียงแต่ชี้ให้เห็นว่ากระบวนการสอบสวนคดีอาญาในประเทศไทย ปัจจุบันมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างไรบ้าง เท่านั้น มิได้มุ่งที่จะแสวงหาคำอธิบายว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน นั้น เกิดขึ้นอย่างไร หรือการที่ประชาชนถูกริดรอนสิทธิเสรีภาพนั้นเกิดขึ้นอย่างไร และหากกล่าวถึงมิติในด้านความลึกและความกว้างของข้อมูลที่จะนำมาศึกษาแล้ว การศึกษาค้นคว้านี้ก็อาจเรียกว่าเป็นการวิจัยในเชิงคุณภาพ (qualitative research) ทั้งนี้เพราะการศึกษาถึงกระบวนการสอบสวนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของสิทธิและเสรีภาพนั้น เป็นประเด็นที่ค่อนข้างจะเป็นนามธรรม การใช้ข้อมูลที่เป็นตัวเลขเป็นหลักฐานยืนยันจะไม่สามารถเข้าถึงข้อเท็จจริงได้ดีพอ จำเป็นที่จะใช้ข้อมูลในเชิงลึก การเข้าถึงข้อมูลที่มีความหลากหลายและครอบคลุม เป็นการตีแผ่ให้เห็นแง่มุมหลายๆ ด้านของกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก

2.ขั้นตอนในการศึกษา

2.1 การสร้างกรอบแนวความคิด

แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้านี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นเรื่องสิทธิและเสรีภาพนั้น ค่อนข้างที่จะเป็นนามธรรม และยิ่งขาดความชัดเจนอยู่มาก การศึกษาจึงจำเป็นต้องสร้างและกำหนดกรอบแนวความคิดให้ชัดเจนเสียก่อน โดยจะใช้แนวความคิดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของสิทธิและเสรีภาพจากทฤษฎีการเมืองตะวันตกในยุคใหม่ ซึ่งเป็นแนวความคิดที่มี

อิทธิพลอย่างสูงในปัจจุบัน เช่น ทฤษฎีการเมืองของ John Locke ซึ่งมีอิทธิพลต่อเนื่องเป็นแนวความคิดในเรื่องของสิทธิมนุษยชนในปัจจุบัน เป็นต้น รวมทั้งใช้กรอบแนวความคิดและทฤษฎีอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอีกด้วย เช่น เรื่องของระบบยุติธรรมทางอาญา การบังคับใช้กฎหมาย เป็นต้น ทั้งนี้เมื่อสำรวจทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและสร้างเป็นกรอบแนวความคิดแล้ว ก็จะได้ตัวแปรที่เกี่ยวข้อง ครอบคลุมประเด็นที่จะศึกษา ใช้เป็นกรอบแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

จากความต้องการข้อมูลในเชิงลึกที่ครอบคลุม หลากหลายและครบถ้วนตามกรอบแนวความคิดที่ได้สร้างขึ้น จึงกำหนดการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ ดังนี้

2.2.1 การวิจัยเอกสาร (documentary research) เพื่อเก็บข้อมูลในเรื่อง

- สิทธิและเสรีภาพ โดยวิเคราะห์และตีความกรอบแนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพ และแนวความคิดเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ของนักทฤษฎีและนักวิชาการต่างๆ จากหนังสือ ตำรา และวารสารต่างๆ เป็นต้น

- โครงสร้างของการสอบสวนในประเทศไทย ซึ่งได้จากกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กฎหมายรัฐธรรมนูญ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี เป็นต้น

2.2.2 การสัมภาษณ์ระดับลึก (in-depth interview) เพื่อเก็บข้อมูลในเชิงลึก ของข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติและแนวความคิดในเรื่องสิทธิและเสรีภาพโดยมีกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่ม เพื่อให้ได้ข้อมูลครอบคลุม 2 ด้าน คือ

- ในด้านแนวความคิด เป็นข้อมูลเสริมในเรื่องของกรอบแนวความคิดเรื่องสิทธิและเสรีภาพและกระบวนการสอบสวนคดีอาญา มุ่งสัมภาษณ์บุคคลหลากหลายอาชีพ ที่มีความรู้และมีแนวความคิดในเรื่องของสิทธิและเสรีภาพ และกระบวนการยุติธรรม เช่น ผู้พิพากษา, อัยการ, ทนายความ, นักวิชาการ เป็นต้น

- ในทางปฏิบัติ เพื่อให้ได้ข้อมูลของผู้ที่มีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวน เพื่อให้ทราบถึงข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจากการสอบสวน เช่น ผู้ต้องหาในคดีอาญา เพื่อทราบถึงข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นกับตัวผู้ต้องหาจากการสอบสวนคดีอาญาของพนักงานสอบสวน สิทธิของผู้ต้องหาที่ถูกกระทบ และพนักงานสอบสวนที่มีประสบการณ์ในงานสอบสวนมาเป็นเวลานาน

2.2.3 การสังเกต (observation) เพื่อให้ได้ข้อมูลของการสอบสวนคดีอาญาในทางปฏิบัติที่แท้จริง การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง โดยทำการสังเกตการปฏิบัติงานในสถานี

ตำรวจ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีอาญา ในเขตกรุงเทพมหานครซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของกองบัญชาการตำรวจนครบาล โดยมีเป้าหมายในสถานีตำรวจนครบาล ในสังกัดกองบังคับการตำรวจ 3 กองบังคับการ ซึ่งครอบคลุมทั่วกรุงเทพมหานคร คือ

- กองบังคับการตำรวจนครบาลพระนครเหนือ
- กองบังคับการตำรวจนครบาลพระนครใต้
- กองบังคับการตำรวจนครบาลธนบุรี

อนึ่ง สำหรับการสัมภาษณ์ในเชิงลึกผู้ต้องหาในคดีอาญา และการสังเกตการปฏิบัติงานของสถานีตำรวจต่างๆ นั้น เพื่อมิให้เกิดความเสียหายต่อตัวผู้ต้องหา และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริง ในขณะที่สัมภาษณ์ผู้เขียนจะปกปิดตนเองว่ามีข้าราชการตำรวจ และขอปกปิดนามของผู้ต้องหา และชื่อสถานีตำรวจที่ไปทำการสังเกตและสัมภาษณ์ผู้ต้องหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งส่วนที่อาจพาดพิงและทำให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลอื่นๆ ด้วย โดยจะขอเข้าไปอ้างอิงที่มาของข้อมูลรวมกันในรายการอ้างอิงท้ายเล่มแทน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เกิดความเข้าใจและเกิดความชัดเจนในเรื่องของสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นกรอบแนวความคิดในเรื่องของสิทธิและเสรีภาพได้อย่างเหมาะสม
2. ทราบถึงกระบวนการสอบสวนคดีอาญาในประเทศไทยกับผลกระทบต่อสิทธิ และเสรีภาพของประชาชนชาวไทย
3. เป็นแนวทางในการศึกษาเพื่อค้นหาถึงสาเหตุที่ทำให้การสอบสวนคดีอาญาส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการสอบสวนคดีอาญาในประเทศไทยให้พัฒนาในด้านกาให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพต่อประชาชนต่อไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย